

651

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УРСР

Станіславський державний педагогічний інститут

Кафедра української мови та літератури

ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК

для збирання матеріалів до діалектологічного
словника покутських говірок

Станіслав — 1957

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УРСР
Станіславський державний педагогічний інститут
Кафедра української мови та літератури

ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК

для збирання матеріалів до діалектологічного
словника покутських говірок

НБ ПНУС

bn36675

БІБЛІОГРАФІ

Станіслав — 1957

Упорядкував ст. викладач кафедри
української мови та літератури
ШЛЯХОВ О. М.

ВСТУПНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Українська народна мова з її місцевими говірковими особливостями становить собою невичерпне джерело, в якому приховані надзвичайно важливі факти, необхідні для з'ясування історичного розвитку українського народу та його мови.

Великий інтерес становить специфічна діалектна лексика, тобто ті слова, яких немає в літературній мові або які відмінні своїм значенням чи стилістичними функціями від літературних слів. Адже в словах, здавна створених народом, відображається історичний поступ суспільства, життя, побут, думи і прагнення трудового народу, його світогляд, моральні переконання тощо. Крім того, серед діалектної лексики є багато загальноновживаних слів, яких ще не ввібрала в себе літературна мова.

Внаслідок змін, що сталися в економіці, суспільному житті нашої країни, діалектна лексика за останні роки швидко почала зникати. Нове покоління, як правило, користується літературною мовою, яка після історичного роз'єднання українських земель стає основним засобом спілкування і на території західних областей України. Тому перед діалектологами стоїть невідкладне завдання — в найкоротший час зафіксувати лексичні багатства живої мови українського народу і скласти діалектологічний словник української мови.

Створення діалектологічного словника української мови — справа досить важка і довготривала. Це завдання буде виконуватись у кілька етапів. Спочатку необхідно зібрати діалектну лексику по всій території УРСР і скласти словники окремих говірок і говорів. Потім на основі цих словників будуть створені зведені словники на-

річ української мови і, нарешті, третім етапом буде укладення зведеного діалектологічного словника української національної мови.

Кафедра української мови та літератури Станіславського педагогічного інституту організовує збирання і систематизацію лексики покутських говірок з метою укладання діалектологічного словника Покуття і закликає всіх вчителів, студентів, агрономів, лікарів і взагалі всю сільську інтелігенцію взяти активну участь у цій роботі, що має першорядне культурно-наукове значення.

Зібраний матеріал надсилати на адресу:

м. Станіслав, вул. Сталіна, 57.

Педагогічний інститут.

Кафедрі української мови та
літератури.

ІНСТРУКТИВНІ ВКАЗІВКИ

щодо збирання матеріалів для діалектологічного
словника покутських говірок.

1. Записувати матеріал слід лише від осіб, що є корінними жителями даної місцевості, добре знають і вживають у своїй мові місцеву говірку, причому не мають у вимові дефектів (шепелявості, гугнявості, заїкання тощо).

2. Не обмежуючись лише опитуванням за анкетною, слід намагатись записати якомога більше говіркової лексики, почутої в живій розмові, бесіді з трудівниками сільського і промислового виробництва (рільництва, городництва, садівництва, тваринництва, пасічництва, ковальства, столярства, теслярства, різьбярства, килимарства, гончарства, з працівниками лісорозробок і т. д.).

3. Запис діалектного слова проводиться за нормами сучасного правопису української літературної мови, але поруч, у дужках, необхідно записати і його реальну вимову спрощеною фонетичною транскрипцією, яка подається в даній програмі-питальнику. Потім записується переклад цього слова на літературну мову або його тлумачення, особливо коли немає відповідного поняття в літературній мові. Напр., дахівка (дах'іука) — черепиця; кацабийка (кацабийка) — короткий, точно припасований по фігурі жіночий жакет, звичайно чорного кольору.

4. Після перекладу або тлумачення говіркового слова наводяться ілюстрації до нього, тобто це слово подається у фразі, у реченні. Коли слово має кілька значень, то після кожного перекладу чи пояснення наводяться відповідні ілюстрації, що розкривають кожне значення записаного слова. Ілюстративний матеріал береться із розмовної мови, фольклорних жанрів (коломийок, пісень), прислів'їв, фразеологічних виразів та ін. Ілюстрації можна записувати за нормами сучасного правопису української літературної мови з обов'язковим позначенням наголосу, хоч краще ці приклади наводити у фонетичному записі. Напр., 1. Гедзигись (гедзитис') — втікати від мух; так корови гедзигис') шчо не мош було в'ітрэмати. 2. гзитися (гзитэс'а)

балуватись, дражнитись з кимось; ти нэ гзіс'і зо мноу.

При записі діалектних слів, які означають своєрідні предмети домашнього вжитку, інструменти чи знаряддя праці, бажано зробити схематичний малюнок відповідного предмета з позначенням його частин.

5. Якщо слово має відмінні від літературної мови граматичні особливості, то після його запису ставляться граматичні ремарки (позначки). Так, напр., зазначається частина мови, коли важко встановити, до якої частини мови належить слово; число дієслова, якщо воно має лише одинину або множину. Наприклад: кружбанти (крушбантэ) тільки множ. перекладини між кроквами будівлі.

6. Важливе значення будуть мати стилістичні ремарки. Можлива ціла шкала стилістичних поміток, а саме: арх. (архаїчні для даної говірки слова), с.-г. (сільськогосподарська термінологічна лексика), гонч. (гончарна), різьб. (різьбярська), кравц. (кравецька) і т. д. Слово може вживатись в іронічному значенні (ірон.), зневажливому (знев.), лайливому (лайл.), вульгарному (вульг.) та ін. Зрозуміло, що вульгарні та лайливі слова записуються тільки в межах пристойності. Напр. туман (туман) знев. слабозвинена, некмітлива дитина. тумана нустьїти намагатись обдурити когось.

Гадв (гад') жін. р., лайл. гадина; гад' завелас' у хат'і (брудно).

7. Часто у говірках якийсь предмет або дія позначається не одним словом, а має дві чи три назви. Треба записати всі назви і по можливості вказати, які з них більш поширені, а які вживаються рідко. Рідко вживані слова наводити після загальноновживаних, позначаючи ремаркою «рідк». Вказати, чи є різниця у вживанні окремих слів, якими називається певний предмет, напр., посуд для води: відро, цебер, пунтя, коновка, гарчик.

Фонетична транскрипція.

Запис діалектної лексики та ілюстративного матеріалу здійснювати звичайними буквами українського алфавіту.

передаючи на письмі звучання слова спрощеною фонетичною транскрипцією:

1. Крім букв **а, о, у, е, и, і** для позначення голосних фонем (звуків) та їх варіантів вживається:

а) **э** — для ненаголошених **е, и**, що наближаються у вимові один до одного (**еи, ие**);

б) **ω** — для позначення ненаголошеного звука **о** що наближається до **у** : **кωб'іта**;

в) апостроф як знак роздільної вимови перед йотованими **я, ю, є, ї** не вживається, а йотовані передаються сполученням **й** відповідно з голосними **а, у, е, і**; так само передаються **я, ю, є, ї** на початку слова чи на початку складу: **йасик** (маленька подушка); **рум'янка** (фарба);

г) **я, ю, є, ї** після приголосних в середині чи в кінці складу передаються відповідно буквами **а, у, е** з пом'якшенням попереднього приголосного, напр., **кабиц'а** (літня пічка).

2. Обов'язково ставити наголос знаком гострого кутика над голосною буквою, щоб чіткіше його відрізнити від знака палаталізації (пам'якшення); **путиа** (відро). В односкладових словах наголос не ставиться.

3. М'якість приголосних позначається лапкою або штрихом (знак мінуси) справа угорі від букви (м'який знак не вживається).

4. Проривна вимова звука **г** позначається друкованою буквою з кутиком угору (**г'**) : **г'аздін'а**.

5. Губо-губний **в** (нескладовий **у**) позначається **у**: **коноука** (посуд для води).

6. Аффрикати (злиті приголосні звуки) передаються звукосполученнями **дз, дж** під дужкою : **дзв'ільніц'а**,

7. Часткову втрату дзвінкості приголосних позначаємо кутиком під буквою: **п'ід**; повна втрата дзвін-

кості приголосних передається на письмі згідно вимови: лїшка (ложка).

При записуванні зв'язних текстів мови розділові знаки не вживаються, крім знака оклику й запитання. Малу паузу в середині фрази позначаємо однією похилою рискою —/, велику паузу в кінці речення — двома рисками // . Великі букви вживаються тільки для виділення власних імен, а на початку фрази не пишуться.

При відповідях за програмою-питальником саме питання і слово літературної мови, що наводиться для уточнення даного питання, переписувати не треба, а замість нього ставити зазначений номер і давати відповідь.

Наводимо для зразка кілька прикладів запису говіркових слів (цифри означають номер питання).

19. Колоківка (колок'іука)—дерев'яний товчач. потовщений з одного кінця для розмішування кулеші.

Тачівка (тач'іука)—дерев'яна качалка для розкачування тіста на вареники тощо.

Кохля (кохл'а)—розливна ложка, ополоник;

Пулонник (пулонник) велика дерев'яна ложка для розмішування страви; те, що й варенуха (варәнуха),

Моздір (мозд'ір) мідна ступка для товчення перцю.

Стільниця (ст'ілниц'а)—дошка, на якій розкачують тісто.

31. Куфер (куфэр), куферок (куфэрок)—сундук для зберігання одягу.

Креденс (кредэнс) шафа для посуду, тарілок.

Накаслик (накаслэк)—тумбочка.

Люстро (л'устро) |

Дивило (дэвіло) |

Видило (вэділо) |

—дзеркало будь-яке.

Постіль (пост'іл')—ліжка.

Бамбетль (бамбэтл')—дерев'яний диван, використовується замість ліжка.

Лавиця (лавйц'а)—довга лава у кімнаті під стіною.

33. Гілетка (г'ілетка) 1. Бочка для соління огірків, капусти; наківасили цілу г'ілетку огірк'ю. 2. Мірка зерна, борошна вагою 25 кг; він купу г'ілетку пшэніц'і.

53. Мешти (мэштэ)—туфлі.

Ходаки (ходаки)—примітивне взуття, виготовлене з покритишки колеса автомашини або з шкіри домашнього виробництва.

Капці (капц'і)—легке взуття, домашні сандалі.

Футро (футро)—піднаряд.

Пришви (прйшвэ) переди.

Споди (сподэ)—устілка, внутрішня підошва.

Золі (зол'і)—підметки.

Обцаси (обцасэ)—каблуки.

Луби (луби)—задники.

Кренци (крэнци)—ранти.

Шпіци (шп'іци); одн. шпіц—носки взуття.

348. Гарячка (гар'ачка; у него зачелас'і гор'ечка (він температурить)).

※—————

Старанний запис діалектної лексики, визначення місцевих граматичних особливостей слів, їх стилістичних функцій, правильний переклад або тлумачення, нарешті, багате ілюстрування, особливо прислів'ями, приказками, ідіомами дають надійний матеріал для укладання діалектологічного словника покутських говірок.

Зібраний матеріал, що надсилається до Станіславського педагогічного інституту, повинен мати ще такі відомості:

1. Точну назву населеного пункту, де зібрано говіркову лексику; назву колгоспу, району;

2. Яке його віддалення від найближчого міста, від залізничної станції, від районного центра;

3. Які культурні установа є у вашому селі (школи, клуби, кінотеатри і т. д.);

4. Бажані коротенькі відомості про історію села (коли засновано село, звідкіль вийшли перші поселенці), подайте також назву сусідніх сіл;

5. Чи відбулися якісь зміни в складі населення за роки Радянської влади;

6. Прізвище, ім'я та по батькові, звідки родом, рід занять, освіта тих інформаторів, від яких записано найбільше специфічної діалектної лексики;

7. Назвіть Ваше прізвище, ім'я та по батькові, рід занять, освіту і домашню адресу, а також укажіть дату (місяць, рік), коли Ви збирали діалектний матеріал і давали відповіді на питання програми.

Л Е К С И К А

Як у вас називається?

І. Домівка, хатні речі, хатня робота.

1. Місце, на якому стоїть хата з господарськими будівлями: садиба....?
2. Житловий будинок: хата....?
3. Стіни, двері, вікна, стеля, кутки в хаті та окремі їх частини?
4. Верхня частина будівлі під покрівлю: горище....?
5. Види покрівлі даху: гонга....?
6. Частина труби на хаті, яка міститься зверху: димар....?
7. Матеріал, з якого побудована домівка та господарські будівлі: дерево....?
8. Частина домівки та їх призначення: спальня, комора....?
9. Підлога та її різновиди (з землі, з дощок)?
10. Піч та її частини?
11. Плита та її частини?
12. Назва палива?
13. Відходи від топлення: попіл, сажа....?
14. Дії, пов'язані з прибиранням у хаті: замітати....?
15. Посуд на молоко, сметану, масло, бринзу?
16. У чому вчиняють тісто на хліб?
17. Чим сіють борошно?
18. Різні види кухонного посуду?
19. Кухонні інструменти, приладдя: тертушка, виделка....?
20. Дії, пов'язані з виготовленням їжі: картоплю чистять, жарять....? хліб печуть....?
21. Чим витягають воду з колодязя, криниці: відро....?
22. Посуд, в якому стоїть вода в хаті?
23. Чим набирають води, щоб напиться: кружка....?
24. Чим застеляють лави, стіл: скатерть....?
25. Чим витираються: рушник....?
26. Чим прасують білизну: утюг....?
27. Ганчірка для миття посуду, підлоги?
28. Які існують назви для кошика чи корзини?
29. Одіяло? Рядно?
30. Ліжко, постіль?
31. Хатні меблі?

32. Чим пораються коло печі: кочерга, рогач....?
33. Бочка? Діжка? (Вкажіть різницю у будові, використанні).
34. Що потрібно для випікання хліба: опишіть процес випікання): мука....?
35. Хліб різати чи краяти? яблуко:....? дрова....?
36. Шматок хліба?
37. На чому носять відра: коромисло....?
38. У чому варять їжу: каструля....?
39. У чому печуть хліб, жарять картоплю, млинці: сковорода....?
40. Назвіть страви, що готуються в селянській сім'ї, різні печива, холодні страви тощо: борщ, млинці, вінегрет....?
41. Як називають дію споживання їжі ранком, в обід, увечері: снідати....?
42. Чим завішують двері, вікна: порт'єри, гардини, фіранки....?
43. Чим світять вночі: лампа....?
44. Колиска та її частини?
45. У чому варять чи запарюють їжу для тварин: казан....?
46. Посуд, в якому золять білизну?
47. Посуд, в якому перуть білизну?
48. Чим перуть білизну: праник....?
49. Процеси, зв'язані з пранням: прати, прасувати....?
50. Хатні речі, що прикрашують стіни: рушник....?
51. Запишіть оповідання жінки про її хатню і домашню роботу.

ІІ. О д я г.

52. Чоловічий одяг:
- головні убори та їх частини: шапка, кепка, козирок....?
 - білизна: сорочка, кальсони....?
 - частина сорочки: комір, манишка....?
 - верхній одяг та його частини: кожух, штани....?
 - пояс, яким підперізуються?
 - дрібні речі: галстук, гребінець....?

53. Жіночий одяг:
 - а) головні убори?
 - б) білизна?
 - в) верхній одяг?
 - г) пояс?
 - д) прикраси: стрічка, намисто....?
 - е) дрібні речі: шпилька, брошка....?
54. Взуття та його частини: чоботи, черевики, підш-
п., каблук, халява....?
55. Панчохи, онучі?
56. Рукавиці та їх частини?
57. Речі немовляти: пелюшки, сповиток....?
58. Загальна назва для одягу: одяг, одежа....?
59. Загальна назва для взуття?
60. Який одяг виходить (або вийшов) з ужитку?
61. Різні види торбин: бесаги....?
62. Який одяг з'явився недавно?
63. Дії, зв'язані з одяганням: одягатись, застібати....?
64. Одягати хустку: пов'язатись хусткою....?
65. Дії, зв'язані з обуванням: обуватись, зашнуру-
вати....?
66. Матеріал, з якого виготовляють одяг: полотно,
сукно....?
67. Предмети (інструмент) для вишивання? в'язання
рукавиць тощо?
68. Процеси, що зв'язані з виготовленням одягу: тка-
ти, шити, плести (рукавиці)....?
69. Чим фарбують нитки?
70. Процеси, що зв'язані з ремонтом одягу: латати,
штопати....?
71. Матеріал, з якого виготовляють взуття?
72. Предмети і знаряддя праці, які використовуються
при виготовленні взуття: молоток, колодка, дратва....?
73. Процеси, що зв'язані з виготовленням взуття?
74. Запишіть назви кольорів різного одягу, взуття.
75. Різні види чоловічих і жіночих зачісок? Назви во-
лосся?
76. Запишіть кольори людського волосся, очей, обличчя.
77. Погано або неакуратно одягнена людина?
78. Гарно одягнена людина?
79. Запишіть оповідання, як одягаються чоловіки,
жінки, парубки та дівчата у будень, на роботу, у свято.

III. Двір, господарські будівлі, роботи на подвір'ї.

80. Будівлі для сіна, соломи, с/г реманенту: стодола....?
81. Добудова до хати: ятка....?
82. Будівлі для великої худоби: стайня, корівник....?
83. Будівлі для собаки?
84. Приміщення для відгодування свиней: саж....?
85. Приміщення для курей, гусей та ін. домашніх птахів?
86. Куди заганяють худобу: загорода, кошара....?
87. Будівлі різного господарського призначення:
 - а) для зерна.....?
 - б) для кукурудзи....?
 - в)
88. Місце, де молотять: тік....?
89. Погріб?
90. Запишіть оповідання про селянський двір.
91. Види огорожі: паркан....?
92. Ворота, хвіртка, перелаз....?
93. Місце перед хатою та господарськими будівлями: подвір'я, задвірок....?
94. Дії, пов'язані з господарюванням на подвір'ї:
 - а) відкривати двері, вікна, ворота?
 - б) мазати, білити стіни?
 - в) городити двір?
 - г) доглядати за приміщенням для тварин і т. д.?
95. Вулиця?
96. Село та його частини? (Подайте власні назви частин вашого села і поясніть походження цих назв).
97. Околиця села: вигін, царина....?
98. Став, копанка та інші штучні водоймища?
99. Назви доріг, по яких проїжджають машини, вози: шлях, шосе....?
100. Вузькі стежки в полі, в горах, в лісі?
101. Річка (струмок), що протікає через ваше село?

IV. Сільськогосподарський реманент, зброя, ремісництво професія.

102. Віз для перевезення, снопів, сіна, зерна, дров: віз, полудрабки....?
103. На чому їздять в поле бригадири: двоколка, бричка....?

104. Дайже схематичний малюнок воза з позначенням назв його частин.
105. Чим пригнічують снопи чи сіно на возі, у скирті....?
106. Назвіть види саней та їх частин.
107. Плуг і його частини? (Дайте схематичний малюнок, надпишіть назви частин плуга).
108. Борона та її частини?
109. Чим розминають грудки і валкують засіяну землю?
110. Нові знаряддя і машини, які використовуються в колгоспному виробництві: трактор....?
111. Знаряддя для очистки зерна: віялка....?
112. Прилад для луцення кукурудзи?
113. Прилади, які використовуються:
- а) при сівбі зернових?
 - б) при саджанні городніх культур?
 - в) під час обробітку?
 - г) при збиранні зернових і городніх культур?
114. Коса та її частини? Дайте схематичний малюнок з позначенням назв частин.
115. Які прилади використовуються до коси: бабка, брус....?
116. Ціп і його частини?
117. Знаряддя і прилади для обробки льону, конопель; вкажіть, які роботи виконують на кожному з них?
118. Прилади для прядіння ниток: прядка, веретено....?
119. Прилади для змотування ниток: мотовило....?
120. Прилад, на якому снують основу для ткання полотна?
121. Прилад для ткання полотна, сукна: верстат....? Назвіть частини ткацького верстата і поясніть їх призначення.
122. Прилад для обробки вовни?
123. Жорно та його частини?
124. Граблі? Дайте схему і позначте їх частини.
125. Ви́ла?
126. Різні лопати, їх призначення?
127. Я́рмо та його частини?
128. Хо́мут та його частини?
129. Інша збу́ря (предмети для запрягання чи сідлання коней):
- а) сідло і його частини?
 - б) шлея та її частини?
 - в) шори та ін?

130 Батіг та його частини?

131. Запишіть розповідь їздового про запрягання та сидлання коней.

132. Як у вас називають людину, яка:

- 1) працює в кузні?
- 2) будує хати тощо?
- 3) виготовляє столи, шафи?
- 4) шиє чоботи, черевики?
- 5) шиє кожухи?
- 6) шиє нижній та верхній одяг?
- 7) робить колеса?
- 8) робить бочки?
- 9) кладе печі?
- 10) розпилює дерево на дошки?
- 11) пасє велику рогату худобу?
- 12) пасє вівці? ягнята?
- 13) стереже поле, ліс?
- 14) виробляє або ремонтує бляшаний посуд?
- 15) виплітає кошики?
- 16) ремонтує годинники?
- 17) криє хати соломною, гонтою?
- 18) трусить сажу?
- 19) ловить рибу?
- 20) розносить листи, газети?
- 21) копає ями для мерців?
- 22) грає на весіллі?
- 23) стереже установи, колгоспне майно?

133. Знаряддя та інструменти, якими обробляють залізо в кузні: міх, молот, кліщі....?

134. Знаряддя та інструменти, якими обробляють дерево, коли будують хату: сокира, пилка, долото, рубанок....?

135. Назви різних робіт, які виконує:

- а) коваль?
- б) тесляр?
- в) столяр і колісник?

136. Столярний верстат і його частини?

137. Що пригвинчується до підкови зимою, щоб кінь не сковзався?

138. Назви різних сокир? Частини сокири?

139. Назви різних пилок та їх призначення?

140 Частини ручної пилки?

141. Долото, його частини?
142. Наведіть інші назви знарядь та дій, пов'язаних з професією:
- а) різьбяря;
 - б) килимаря;
 - в) інших ремісників.
143. Запишіть оповідання коваля, столяра, тесляра, різьбяря про свою роботу.

V. Поле, город.

144. Земля, ніколи не орана: цілина....?
145. Земля, не орана кілька років?
146. Земля, зорана на зиму?
147. Неродюча земля?
148. Поле, з якого знято жито, пшеницю, просо, гречку, буряки, соняшник, кукурудзу, коноплі, льон, овес: стерня, житнище....?
149. Обробляти землю після оранки:
- а) перед сівбою....?
 - б) після сівби? (боронувати, волочити....?).
150. Пропуск в оранці: огріх....?
151. Пропуск при косінні?
152. Пропуск у сіянні?
153. Смуга землі між одним і другим полем чи городом: межа....?
154. Місце для пасовищ у полі, лісі, лузі: толока....?
155. Трава, що виростає після першої косовиці: отава....?
156. Земля, де виступає вода?
157. Місце, розкорчоване серед лісу?
158. Час збирання зернових культур?
159. Час збирання сіна?
160. Зернові культури, посіяні весною: ярина....?
161. Жито, пшениця, посіяні восени?
162. Купа, в яку складають снопи в полі: копа....?
163. Велика кладка снопів у полі, на току: скирта....?
164. Відходи після молотьби: а) жита, б) пшениці, в) проса, г) гречки?
165. Старі міри земельних площ, що вживалися при односібному господарстві: десятина, морг....?
166. Ділянки землі біля хати, де вирощують розсаду, городину?

167. Городні культури та їх сорти (наведіть всі відомі у вашому селі назви):

- а) картопля....?
- б) капуста....?
- в) помідори....?
- г) цибуля....?
- д) перець....?
- е) буряки....?
- є) кvasоля....?
- ж) гарбузи....?
- з) кавуни....?
- і) дині....?
- ї) горох....?

168. Листя картоплі, моркви, буряка: гичка....?

169. Стебло гороху, огірків, гарбузів, бобу, кvasолю огудиння....?

170. Ділянка землі, де росла картопля, кvasоля, буряки, кавуни, коноплі: картоплище....?

171. Добрива, що використовуються для городини?

172. Різні види обробітку землі під городні культури: орати, копати....?

173. Дії, пов'язані з доглядом і вирощуванням городніх культур: полоти....?

174. Садити чи класти (кvasолю, картоплю)....?

175. Перша, друга, третя прополка городніх культур; підгортати (картоплю)....?

176. Прополювати буряк, залишаючи в ямці по одному стеблу?

177. Запишіть розповідь селянки про її роботу по вирощуванню городини.

VI. Свійські тварини, догляд за ними;

продукти тваринництва.

178. Які свійські тварини є у вашому селі? Не обмежуйтесь лише однією назвою, наводьте всі відомі у вашому селі слова — синоніми!

179. Рогата худоба: корова, бик, віл....?

180. Гурт великої рогатої худоби: череда....?

181. Корова, що вперше отелилась? вдруге?

182. Телята: телечка, бичок....?

183. Вівці: вівця, баран, ягня....?

184. Гурт овець: отара...? .
185. Кози: коза, цап...?
186. Свині: свиня, кабан...?
187. Коні: кінь, кобила...? Молоді коні, різниця у їх значенні?
188. Собаки?
189. Кішки?
190. Птахи: а) кури...? б) гуси...? в) качки...? г) індики...? д) голуби...?
191. Малі птахи: гуся...?
192. Кролі?
193. Місцеві назви робіт, що входять у догляд:
- а) за великою рогатою худобою?
 - б) за вівцями, козами?
 - в) за свиньми?
 - г) за кіньми?
 - д) за домашньою птицею?
194. Які клички зустрічаються у вашому селі для:
- а) корів? б) коней? в) собак?
195. Клички для інших свійських тварин і птахів?
196. Запліднена корова, вівця, кобила, кролиця, коза, собака?
197. Які продукти одержують у молочному тваринництві: молоко, бринза...?
198. Відходи при одержанні:
- а) сметани?
 - б) масла?
 - в) сиру?
 - г) бринзи?
 - д) інших молочних продуктів?
199. Продукти м'ясного тваринництва: м'ясо, сало, шкіра...?
200. М'ясо:
- а) великої рогатої худоби?
 - б) свиней?
 - в) овець, кіз?
 - г) кролів?
 - д) свійських птахів?
201. М'ясо в залежності від того, з якої частини тіла тварини воно відрізане?
202. Вироби з м'яса свійських тварин?

203. Масті тварин:

- а) великої рогатої худоби?
- б) коней?
- в) овець?
- г) птахів?

204. Хвороби коней, овець, свиней, рогатої худоби, птахів: ящур, рожа....?

205. Звуки: крик, спів тварин і птахів:

- а) корови, воли ревуть, мукають....?
- б) коні іржуть....?
- в) вівці мекають....?
- г) собаки гавкають....?
- д) кури кудкудакають....?
- е) півні кукурікають....?
- є) гуси?
- ж) качки?
- з) індики?
- і) кішки?
- к) вовки?

ПРИМІТКА: Треба точно виявити значення звуко-наслідувального слова, напр., собака гавкає, бреше, скавучить, виє за яких умов? Вкажіть на народні повір'я, пов'язані з криками тварин, птахів, напр., собака виє не перед добром? курка по-півнячому закукурікала? і под.

206. Як у вас кличуть:

відганяють:

а) коней: кось-кось....?	війо....?
б) свиней: кцьо-кцьо....?	?
в) корів?	?
г) овець?	?
д) кіз?	?
е) курей?	?
є) гусей?	?
ж) качок?	?
з) голубів?	?
и) індиків?	?
і) собак?	?
й) котів?	?

207. Як поганяють: а) коней? б) волів?

208. Як спиняють: а) коней? б) волів?

209. Як повертають волів (коней) вправо, вліво?

210. Запишіть розповідь про догляд за тваринами.

VII. Садівництво, бджільництво.

211. Запишіть місцеві назви усіх плодових дерев, що ростуть у садах вашого села.

212. Породи фруктових дерев та їх плоди:

- а) вишня?
- б) яблуна?
- в) черешня?
- г) груша?
- д) слива?
- е) абрикос?
- є) терен?
- ж) шовковиця?
- з) горіх?
- и) кизил?
- і) айва?
- й) рябина?

213. Ягідники та їх плоди:

- а) агрус?
- б) смородина?
- в) ожина?
- г) малина?
- д) калина?
- е) суниця?
- є) чорниця?
- ж) виноград?

214. Дії, що їх виконують при догляді за садом: щепити....?

215. Дії, зв'язані з збиранням врожаю в садах?

216. Плодове дерево з рясним врожаєм?

217. Запишіть інструменти та прилади садівника, поясніть їх призначення.

Пам'ятайте, що основне ваше завдання — виявити місцеві назви!

218. Пасіка?

219. Сім'я бджіл: рій....?

220. Склад сім'ї бджіл: матка, робочі бджоли, трутні....?

221. Продукти бджільництва? Види меду? /

222. Види вуликів?

223. Частина вулика?

224. Запишіть розповідь пасічника про його роботу.

VIII. Явища природи, дикі тварини, птахи, рослини,
мисливство, рибальство

225. Блискавка?
226. Райдуга?
227. Іней?
228. Туман?
229. Вітер (тихий вітер, буря)?
230. Холодна дощова погода?
231. Тепла дощова погода?
232. Мокрий сніг?
233. Снігопад з вітром? (Вкажіть всі місцеві синоніми).
234. Назви дощів?
235. Град?
236. Гарна погода?
237. Запишіть інші місцеві назви явищ природи: світає, смеркає....?
238. Зорі та сузір'я: Віз, Волосожар....?
239. Тінь від дерева, будинку: холодок....?
240. Місцеві назви місяців?
241. Поділ року на сезони за характером с/г робіт: полоття, жнива....?
242. Поділ доби на частини: світанок, ранок, день, вечір....?
243. Місцеві міри часу: хвилина....?
244. Назви польових трав?
245. Лісові трави та їх види?
246. Гірські рослини?
247. Квітка?
248. Польові квіти та їх види?
249. Лісові квіти та їх види?
250. Дикі рослини, бур'яни: кропива....?
251. Чагарникові рослини: бузина....?
252. Лікарські рослини; для лікування яких хвороб використовуються: подорожник....?
253. Дикі тварини? Обов'язково запишіть всі місцеві назви диких тварин та птахів!
254. Дикі птахи?
255. Дятел? (Запишіть всі назви).
256. Гадюка? Які бувають гадюки?
257. Польові шкідники та їх види?

258. Жуки та їх види?
259. Комахи та їх види?
260. Джміль?
261. Гриби та їх види?
262. Мисливець?
263. Полювання?
264. Мисливська рушниця? Назвіть частини рушниці.
265. Гвинтівка?
266. Інші види огнепальної зброї?
267. Дріб?
268. Мисливська торба?
269. Інші предмети і прилади, що використовують при підготовці і під час полювання.
270. Запишіть розповідь про полювання на диких звірів.
271. Місцеві назви риби?
272. Снасті, що використовуються для ловлі риби?
273. Назви човнів, що використовуються для ловлі риби?
274. Запишіть розповідь про те, як вудити рибу.
275. Назвіть усі дерева, що ростуть у лісі біля вашого села.
276. Залишок зрізаного дерева: пеньок....?
277. Сучок дерева?
278. Гілка дерева?
279. Обпале чи обламане віття дерев?
280. Весняні бруньки на деревах?
281. Частини дерева: корінь, стовбур....?
282. Розпилені частини стовбура?
283. Сосновий ліс: бір....?
284. Буковий ліс: буковина....?
285. Інші назви лісу?
286. Дупло?
287. Купа, в яку складають вершки дерева та гілки?
288. Жолоби, по яких спускають дерево з гори?
289. Пліт дерева на сплаву?
290. Яку роботу виконують лісоруби?
291. Місцеві назви інструментів і знарядь лісорубів?
292. Які знаряддя використовують при сплаві лісу?
293. Запишіть розповідь про роботу в лісі.

**ІХ. Назви спорідненості, свояцтва, старий і новий побут,
фізичний та психічний стан людини.**

294. Сім'я?

295. Як діти звертаються:

а) до батька?

б) до матері?

296. Як називають у розповіді:

а) рідного батька?

б) рідну матір?

297. Як називають:

а) рідного діда?

б) рідну бабу?

298. Внуки?

299. Як батьки називають:

а) рідного сина?

б) рідну дочку?

в) нерідного сина?

г) нерідну дочку?

300. Як діти називають:

а) нерідного батька?

б) нерідну матір?

301. Як називають:

а) двоюрідного брата?

б) батькового брата?

в) матиного брата?

г) батькову сестру?

д) матинову сестру?

е) племінника по брату?

є) племінника по сестрі?

ж) племінницю по брату?

з) племінницю по сестрі?

302. Як жінка називає свого чоловіка?

303. Як чоловік називає свою дружину?

304. Як батьки називають дружину свого сина?

305. Як батьки називають чоловіка своєї дочки?

306. Як у вас називають:

а) чоловіка сестри?

б) дружину брата?

307. Запишіть інші назви спорідненості, які вживаються у говірці вашого села.

408. Запишіть місцеві назви:
- новонародженої дитини;
 - хлопця-підлітка;
 - парубка;
 - заміжньої молодої жінки;
 - немолодої жінки;
 - немолодого чоловіка.
309. Як називають людей, що збираються одружитись?
310. Домовленість між батьками молодих про весілля?
311. Оглядини перед весіллям?
312. Весільний батько?
313. Сестра молодого на весіллі?
314. Одруження?
315. Як весільний батько називає молодих?
316. Подруги молодої та друзі молодого?
317. Як виражають поняття «Одружитись»:
- для чоловіка?
 - для жінки?
318. Запишіть розповідь про весілля на селі.
319. Предмети релігійного культу?
320. Дії, пов'язані з релігійними обрядами на селі?
321. Релігійні свята, які відзначались або відзначають старі люди тепер: різдво, зелені свята....?
322. Старовинні народні свята, приурочені зустрічі або провадам весни, зими тощо: масляниця....?
323. Сучасні народні, революційні свята?
324. Бідний селянин, що колись працював у наймах?
325. Заможний селянин, що експлуатував працю бідних?
326. Гуртова допомога сусідові при будіванні хати тощо?
327. Збірні назви людей: громада....?
328. Почуття задоволення: радість....?
329. Почуття суму: сум, туга....?
330. Почуття гордості і відповідні дієслова: гордість-гордитись....?
331. Почуття любові, дружби, приятелювання?
332. Почуття недоброчливості: злість, гнів....?
333. Почуття переляку: жах....?
334. Відповідні дієслова: жахатися....?
335. Запишіть слова, що виражають інші почуття: не-навидіти....?

336. Нездорова людина: хворий....?
337. Дизентерія?
338. Хвороби шлунку, живота?
339. Хвороба легень?
340. Ревматизм?
341. Грип?
342. Хвороби очей?
343. Зоб?
344. Короста?
345. Фурункул?
346. Лікарня?
347. Лікар?
348. Акушерка?
349. Знахарка?
350. Судорога?
351. Температура у хворого?
352. Дитячі хвороби?
353. Місцеві назви інших захворювань?

Б. Чи вживається у вас слово і яке його значення?

Запишіть точну вимову слова і поясніть його значення. Якщо слово має кілька значень, тоді треба їх усі записати. Не забувайте ставити наголос.

1. Кабця (літня ніч).	18. Бунда (кожух).
2. Ватра (вогонь).	19. Гуня (свита).
3. Гілетка (діжка).	20. Катран (ганчірка).
4. Пугар (стакан).	21. Зеро (ноль).
5. Гарчик (посуд для води).	22. Тенький (великий).
6. Дзер (сироватка).	23. Прузик (коник).
7. Дзяма (рідина).	24. Генто (давно).
8. Рискаль (лопата).	25. Кериня (безладдя).
9. Гралі (граблі).	26. Веремне (погода).
10. Ліса (огорожа).	27. Зараз (негайно).
11. Гвер (гвинтівка).	28. Журавель.
12. Кобіта (жінка).	29. Релі.
13. Ясик (подушечка).	30. Яр.
14. Опрік (крім).	31. Левада.
15. Грядка (жердка).	32. Майдан.
16. Віно (придане).	33. Баюра.
17. Камазелька (одяг).	34. Тин.

35. Курінь.
36. Гай.
37. Рептух.
38. Рубель.

39. Калита.
40. Байдуже.
41. Дядько.
42. Гарба.

В. Синоніми. Фразеологія.

Синоніми — це слова, різні за звучанням, але близькі або тотожні за значенням. За допомогою синонімів досягаємо точності і влучності вислову, його емоційного забарвлення, мелодійності мови тощо. Виявлення синонімічних багатств певної говірки одне із важливих завдань збирачів і дослідників діалектної лексики.

Для того, щоб правильно і найбільш повно виявити синонімічний ряд, необхідно пам'ятати, що подане в програмі-питальнику слово, до якого слід добирати синоніми, є стрижневим словом даного синонімічного гнізда; воно мусить бути спільним для всіх значень даної групи синонімів, отже служить критерієм порівняння для кожного слова чи словосполучення синонімічного ряду.

Багато компонентів синонімічного ряду становлять собою синтаксичні конструкції, які входять до складу фразеології мови. (Напр., до дієслова **тікати** — **тягу дати**; **п'ятами накивати** та ін.). Тому виявлення синонімів у говірках має велике значення і для характеристики фразеологічних багатств мови українського народу.

Оскільки відтінки значення синоніма повністю розкриваються лише в певному мовному оточенні, слід, по можливості, супроводжувати кожне слово-синонім стилістичними ремарками або ілюстративним матеріалом. Напр., до нейтрального слова **говорити** синонімами є **мовити** з відтінком урочності, **ректи** — урочисте, архаїчне, а **верзти, торочити, мимрити** — зневажливі, іронічні синоніми.

В таких випадках стилістичні позначки чи ілюстрації допоможуть правильно зрозуміти відтінок того чи іншого говіркового слова, що входить до певного синонімічного гнізда. Проте, деякі групи синонімів не вимагають додаткових пояснень, зокрема коли до їх складу входять тотожні за значенням слова.

· Подаємо для зразка приклади запису синонімічних рядів.

14. Обличчя—лице (лэце); вид; вигляд (вйгл'ад); в'ін мау бл'ідий вйгл'ад; фізіономія (ф'із'іоном'іа) **кн., знев.**; пика (пйка) згруб.; п'ідй хоч пйку вймэй (умийся); морда (морда тварини) **лайл.**; рило (рило свині) **лайл.**; харя (хър'а) **лайл., знев.**

16. Метелиця (метелиц'а); хуртеча (хуртеча); хуртелиця (хуртелиц'а); віхола (віхола); в'юга (вйуга); сніговий (с'н'ігов'ій); завія (зав'іа); завірюха (зав'ір'уха); заметіль (замэт'іл'); фургільниця (фург'іл'ниц'а).

Наведіть синоніми із значенням:

1. Робити.	13. Злякати.
2. Істи.	14. Обличчя.
3. Бити.	15. Картопля.
4. Говорити.	16. Метелиця.
5. Жити.	17. Земля.
6. Дивитись.	18. Лелека.
7. Сміятись.	19. Неправда.
8. Стріляти.	20. Товариш.
9. Стукати.	21. Світлий.
10. Думати.	22. Поганий.
11. Помирати.	23. Швидко.
12. Ходити.	24. Добре.

25. Запишіть ще кілька будь-яких синонімічних рядів.

Обов'язково запишіть ще:

прислів'я, приказки, крилаті фрази, ідіоми та інші засоби образної мови, поширені у говірці вашого села. З метою найбільш повного їх виявлення необхідно уважно прислухатись до мови місцевого населення і зокрема тих людей, які люблять пересипати свою розповідь прислів'ями, приказками, дотепними порівняннями тощо, і зразу ж їх записувати.

Слід вказувати, в яких випадках і з якою стилістичною настановою вживається те чи інше фразеологічне сполучення.

Якщо зміст якогось специфічного словосполучення буде невиразним, малозрозумілим, необхідно його пояснити, наводячи поряд інші, близькі за значенням і стилістичною функцією фразеологізми. Напр., досить поширений в західних областях УРСР, але не відомий в інших місцевостях сталий вислів «шляк трафить» (побажання кому-небудь всього найгіршого) можна пояснити такими фразеологічними сполученнями: «дідько візьме», «грим поб'є» тощо.

За зібраний і своєчасно відправлений до нашого інституту діалектний матеріал кафедра української мови та літератури наперед висловлює Вам щиру подяку.

НБ ПНУС

bn36675

ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК

**для збирання матеріалів до діалектологічного словника
покутських говірок
(на українском языке)**

БЧ 00826.

Підписано до друку 27|XII—1957 р.

Папір 54x84 ¹/₁₆ = 1 паперовий — 2 друкованих аркуша.

Заказ № 498. Тираж 1500

Б е з п л а т н о.

Друкарня № 2, Станіславського обласного управління культури,
м. Коломия, вул. Борисенка, 6.